بە سیاسیکردنی هونەر. ئایا ئەمە چ واتایەک دەگەیەنێت؟.. تۆماس هیرشهۆرن.. کاوە جەلال لە ئەڵمانییەوە

ئەمڕۆ تێگەکانی “هونەری سیاسی”، “هونەری مولتەزیم”، “هونەرمەندی سیاسی” یان “هونەرمەندی مولتەزیم” زۆر بەکاردەهێنرێن. لێ دەمێکە ئەم ئاسانکردنەوانە یان ئەم کورتکردنەوانە بەسەرچوون. ئەمانە پۆلبەندیکردنی سادە و هزرتەمەڵن. من لێ هیچ ساتێکدا وای دانانێم کە گۆیا من پتر لە هونەرمەندێکی دی “ئیلتیزام دەکەم”. مرۆ دەبێت وەک هونەرمەند هەمەکیانە ئیلتیزام بە هونەرەکەی خۆیەوە بکات. ئیلتیزامێکی هەمەکی تاکێ شیمانەیەکی هونەرمەندە بۆ ئەوەی بەڕێی هونەرەکەیەوە بە شتێک بگات. ئەمە چواندنی بۆ هەموو هونەرێک هەیە. ئەمڕۆ شێواوییەکی زۆر سەبارەت بەو پرسیارە لێگەڕێیە کە داخۆ چی “سیاسی” بێت. من تەنیا گرنگی بە مەسەلەی ڕاستینەی سیاسی دەدەم، ئەم مەسەلە سیاسییەش پرسیاری بۆم چێشنێ لە خۆ دەگرێت: ئایا من لەکوێدا خۆم دەبینمەوە؟ ئایا ئەویدی لەکوێدا خۆی دەبینێتەوە؟ ئایا من چیم دەوێت؟ ئایا ئەویدی چیی دەوێت؟ من هەرگیز گرنگی نادەم و گرنگیم نەداوە بە سیاسەتی بۆچوونەکان و کۆمێنتارەکان و چێکردنی دێمۆکراتیانەی زۆرینە. ئاخر ئامانجی من ئەوەیە کە هونەرەکەم بەسیاسی بکەم. کێشەی من ئەوە نییە و هەرگیز ئەوە نەبووە کە هونەری سیاسی ئەنجام بدەم. من لە ژان-لوک گۆدارد ئەم ڕستەیەم وەرگرتووە: “هونەر بکرێت بەسیاسی نەک هونەری سیاسی ئەنجام بدرێت”. ئەو گوتی: “مەسەلەکە ئەوەیە کە فیلم بکرێت بەسیاسی نەک فیلمی سیاسی دەربکرێت”. لێ ئایا بەسیاسیکردنی هونەر چ واتایەک دەگەیەنێت؟

بەسیاسیکردنی هونەر واتای فۆرمخستنەوەی دەگەیەنێت

فۆرم بخرێتەوە نەک فۆرمێک چێبکرێت. ئەمە فۆرمێکە کە لە منەوە دێت، تەنیا لە منەوە دێت و تەنیا دەشێت لە منەوە بێت، چونکە من بە شێوەیەکی تایبەتی فۆرمەکە دەبینم، چونکە من بە شێوەیەکی تایبەتی لە فۆرمەکە تێدەگەم و دەیناسم. فۆرمخستنەوە – بە پێچەوانەی چێکردنی فۆرم – ئەو واتایە دەگەیەنێت کە مرۆ لەتەک

فۆرمەکەدا ‘یەکانگیر’ بێت. من دەبێت بتوانم بەرگەی ئەم یەکانگیربوونەی خۆم لەتەک فۆرمەکەدا بگرم. مەسەلەکە ئەوەیە کە فۆرمەکە بەرز ڕابگیرێت، فۆرمەکە بسەپێنرێت و لەدژی هەموو شتێک و هەموو کەسێک بەرگریی لێبکرێت. مەسەلەکە ئەوەیە کە مرۆ خۆی تەسلیمی پرسیاری فۆرم بکات و هەوڵبدات بە خستنەوەی فۆرم وەڵامێک بداتەوە. من دەمەوێت هەوڵبدەم خۆم تەسلیمی تەحەدا مەزنە هونەرییەکە بکەم، واتا: ئایا چۆن دەتوانم فۆرمێکی خاوەن هەڵوێست بخەمەوە؟ ئایا چۆن دەتوانم فۆرمێک بخەمەوە کە بەرهەڵستیی فاکتەکان بکات؟ من دەمەوێت پرسیاری فۆرم وەک گرنگترینی سەرجەم پرسیارەکانی هونەرمەند تێبگەم.

بەسیاسیکردنی هونەر واتای هێنانەگۆڕێی شتێک دەگەیەنێت

تەنیا گەر من هەڵوێستێکی پۆزەتیڤ ڕووەو کردەکێتی و هەروەها ڕووەو ناوکی ڕەقی کردەکێتی وەربگرم، ئەوسا دەتوانم شتێک بهێنمەگۆڕێ یان بئافرێنم. مەسەلەکە لێرەدا ئەوەیە، مرۆ هەرگیز ڕێ نەدات کە ڕۆخنێ حەز و شادیبینین لە کار، کاتبەسەربردن بەڕێی کارەوە، لایەنی پۆزەتیڤێتی لەڕ ئەنجامداندا، هەروەها لایەنی جوانی لە کارکردندا، بخنکێنێت. مەسەلەکە ئەوەیە، کە مرۆ پەرچەکردار نەنوێنێت، یان ئەوەیە، کە مرۆ هەمیشە چالاک بێت. هونەر هەمیشە چالاکییە، هەرگیز پەرچەکردار نییە. هونەر هەرگیز پەرچەکردار یان ڕەخنەی پەتی نییە. بێگومان مەسەلەکە ئەوە نییە کە مرۆ ناڕەخنەیی بێت یان ڕەخنە نەگرێت، بەڵکو ئەو گەرەکە سەرباری تیژترین ڕەخنە، سەرباری بێسازشترین رەتکردنەوە و سەرباری بەرهەڵستیی پێویست، پۆزەتیڤ بێت. مەسەلەکە ئەوەیە کە مرۆ ڕێ نەدات بێسۆز و بێهیوا و بێخەون بێت. هێنانەگۆڕێی شتێک ئەو واتایە دەگەیەنێت کە من ڕیسک بکەم، لێ من ئەمەم پێدەکرێت گەر هاتوو من کارێک بکەم و لە هەمان ساتدا شرۆڤەی ئەو شتە نەکەم کە من لەو کارەدا دەیکەم. کردنی ریسک، شادیبینین لە کار، پۆزەتیڤ بوون، ئەمانە پێشمەرجن بۆ کردنی هونەر. ئاخر تەنیا گەر من پۆزەتیڤ بم، ئیدی دەتوانم لەنێو خۆمەوە شتێک بهێنمەگۆڕێ. من دەمەوێت پۆزەتیڤ بم، بەڵێ دەمەوێت لەنێو جەرگەی نێگەتیڤێتیشدا پۆزەتیڤ بم. ئەوجا لەبەر ئەوەی من دەمەوێت پۆزەتیڤ بم، ئەوا دەبێت بوێرم دەست بۆ نێگەتیڤێتیش بەرم. ئیدی من لەم دەستبردنەدا بۆ نێگەتیڤێتی مەسەلەی سیاسیشم دێتە پێش چاو. مەسەلەکە ئەوەیە کە مرۆ چالاکییەک بئافرێنێت، بوێرێت گریمانەیەک بکات، تێزێک دابنێت، لێ تێزێکی ئەوتۆ کە لە ڕەخنەچێتی تێپەڕ بکات. من دەمەوێت ڕەخنەیی بم، لێ من نامەوێت ڕەخنەییبوون بێهەڵوێستم

بکات. من دەمەوێت هەوڵ بدەم لەو ڕەخنەیە کە من ئەنجامم داوە، تێپەڕ بکەم، لێ من لێرەدا نامەوێت بە ڕەخنەگرتنی ناڕسیستیانە لە خۆم ڕێگەیەکی ئاسان بگرمە بەر. من وەک هونەرمەند هەرگیز نامەوێت سکاڵا بکەم، ئاخر هیچ هۆیەک بۆ سکاڵا لەگۆڕێ نییە. نەخێر، من دەتوانم کارەکەم ئەنجام بدەم، من دەتوانم شتێک بهێنمەگۆڕێ.

بەسیاسیکردنی هونەر واتای بڕیاردان بۆ شتێک دەگەیەنێت

من بڕیارم داوە کارەکەم بخەمە نێو چوار کایەی فۆرم و هێزەوە کە بریتین لە خۆشەویستی، سیاسەت، فەلسەفە و ئێستێتیک. من دەمەوێت کارێکەم هەمیشە بەر سەرجەمی ئەم کایانە بکەوێت. ئەم چوار کایەیە وەک یەک بۆ من گرنگن. بێگومان پێویست نییە کارێکەم هەموو کایەکان وەک یەک پێبکاتەوە، لێ من هەمیشە دەمەوێت کارێکەم بەر هەر چوار کایەکە بکەوێت. یەكیك – تەنیا یەکێک – لە چوار کایەکەی فۆرم و هێز بریتییە لە 'سیاسەت'. هەڵبژاردنی کایەی هێز و فۆرمی 'سیاسەت' ئەو واتایە دەگەیەنێت کە من هەمیشە دەمەوێت لە کارەکەمدا بپرسم: ئایا تۆ چیت دەوێت؟ ئایا تۆ لەکوێدا خۆت دەبینیتەوە؟ لێ ئەمە هەروەها واتایەکی ئەوتۆ دەگەیەنێت کە من هەمیشە دەمەوێت لە خۆم بپرسم: ئایا من چیم دەوێت؟ ئایا من لەکوێدا خۆم دەبینمەوە؟ هەروەها دەشێت کایەی هێز و فۆرمی 'سیاسەت' – هاوشێوەی کایەی 'ئێستێتیک' – نێگەتیڤانە ڕوونبکرێتەوە. من خۆم لەمە بەئاگام. لێ لێرەدا مەسەلەکە هەرگیز ئەوە نییە کە نێگەتیڤێتی بکوژێنرێتەوە یان بچەپێنرێت، بەڵکو ئەوەیە کە مرۆ بەرەنگاری نێگەتیڤێتی ببێتەوە، ئەوەیە کە مرۆ لەنێو نێگەتیڤێتیشدا کار بکات و خۆی پێوە خەریک بکات، لێ مەسەلەکە هەردەم ئەوەشە کە مرۆ خۆی نێگەتیڤ نەبێت. من دەمەوێت – بەڕێی کارەکەمەوە – لە نێگەتیڤێتی و هەنووکەیەتی، لە بۆچوونەکان و هەڵسەنگاندن تێپەڕ بکەم و ڕاستییەکی نوێ بهێنمە ئاراوە.

بەسیاسیکردنی هونەر ئەو واتایە دەگەیەنێت کە هونەر وەک ئامراز بەکاربهێنرێت

من لە هونەر ئامرازێک بۆ ناسینی جیهان تێدەگەم. من لە هونەر ئامرازێک بۆ بەرەنگاربوونەوەی کردەکێتی تێدەگەم، من هەروەها لە هونەر ئامرازێک تێدەگەم بۆ ژیان لەو سەردەمەدا کە من تێیدام. من هەمیشە لە خۆم دەپرسم: ئایا کارەکەم دەتوانێت ڕووداوێک چێبکات؟ ئایا من دەتوانم بەو کارەی دەیکەم، بە کەسێک بگەم؟ ئەوجا: ئایا پێم دەکرێت بەڕێی کارەکەمەوە شتێک بناسم؟ یان ئایا دەشێت بەڕێی

کارەکەمەوە شتێک بناسرێت؟ بەسیاسیکردنی هونەر ئەم واتایە دەگەیەنێت: ئەو کارە کە من ئەمڕۆ لەنێو دەوروبەری خۆم و لە مێژووی خۆمدا دەیکەم، وەک کارێک تێبگەم کە دەیەوێت لەم – دەوروبەرەی خۆم – تێپەڕ بکات و ئەم – مێژووەی خۆم – جێبهێڵێت. من دەمەوێت بەوە بگەم کە خۆم لەنێو و لەتەک ژیانی خۆمدا تەسلیمی کێشەگەلی گشتگیر (یونیڤێرسێل) بکەم، بۆیە من دەبێت بەوە کار بکەم کە دەوری منی داوە، هەروەها من دەیناسم و من دەگرێتەوە. لێ من ئەمە ناکەم بۆ ئەوەی بکەومە ژێر ڕکێفی لەخشتەبردنەکانی بۆشۆکێتییەوە / پاژخوازییەوە (پارتیکولارێتییەوە)، بەڵکو بە پێچەوانەوە من ئەمە دەکەم بۆ ئەوەی بەر گشتگیری (یونیڤێرساڵێتی) بکەوم. مرۆ دەبێت بەرهەڵستی لەدژی بۆشۆکێتی بنوێنێت، واتا ئەو بۆشۆکێتییە کە هەمیشە مرۆڤ وەڕدەردەنێت. ئەمە بۆ من واتایەکی ئەوتۆ دەگەیەنێت کە من دەمەوێت ئەو کارەی ئەمڕۆ و ئێستا دەیکەم، وەک کارێکی گشتگیر ئەنجامی بدەم، ئەمەش بریتییە لە مەسەلەی سیاسی.

بەسیاسیکردنی هونەر ئەو واتایە دەگەیەنێت کە بەڵێی کارەوە سەکۆیەک بینابکرێت

سەکۆیەکی بەم چەشنە چێکراو وا لە کارەکە دەکات کە مرۆ بتوانێت لەتەکیدا بچێتە پەیوەندییەوە. من دەمەوێت لە هەموو کارەکانم پانتاییەک یان کایەیەک تێبگەم. ئەم کایەیە یان پانتاییە بریتییە لە ڕووبەر کە دەرفەت بۆ مرۆ دەڕەخسێنێت بچێتە نێو هونەرەوە یان پەیوەندی بە هونەرەوە بکات. لەم ڕووبەرەدا بەرکەوتن یان لێکخشان ڕوودەدات، ئەوجا دەشێت بەڵێی پەیوەندییەوە ڕەچاوی ئەویدی بکرێت. ئەم پانتاییە، واتا کارەکەم، دەبێت شوێنێک بێت بۆ دیالۆگ یان بۆ بەرەنگاربوونەوە. بە تێڕوانینی من هونەر، تەنیا لەبەر ئەوەی هونەرە، خاوەنی هێز و توانستە بۆ ئەوەی پێشمەرجەکان بۆ دیالۆگێک یان بۆ بەرەنگاربوونەوە چێبکات، ئەوەش بێگومان ڕاستەوخۆ، یەکسەر، بەبێ کۆمونیکاسیۆن، بەبێ گەیاندن، بەبێ ئەمسەر و ئەوسەر بۆ هێورکردنەوە. من وەک هونەرمەند دەمەوێت کارەکەم وەک سەکۆیەک ببینم کە کراوەییەکی ڕێشنە بۆ ئەویدی. من هەمیشە دەمەوێت بپرسم: ئایا کارەکەم پاڵهێز بۆ سەرکەوتنێکی سنووربڕ لە خۆ دەگرێت؟ من هەروەها لە خۆم دەپرسم: ئایا لە کارەکەمدا کراوەییەک هەیە؟ ئایا کارەکەم بەرهەڵستیی ڕەهەندی داخراوی دەکات؟ کارەکەم دەبێت کراوەییەک بهێنێتە گۆڕێ، ئەو دەبێت دەرگایەک یان پەنجەرەیەک یان تەنیا کونێک بێت، لێ کونێک کە لەنێو کردەکێتیی (فاکتیسیتێی)

ئەمڕۆدا هەڵکەنراوە. من دەمەوێت هونەرەکەم ئەنجام بدەم بە ویستەوە بۆ چێکردنی سەرکەوتنێکی سنووربڕ.

بەسیاسیکردنی هونەر واتای خۆشویستنی ئەو کەرەسەیە دەگەیەنێت کە مرۆ کاری پێدەکات

خۆشویستن ئەو واتایە ناگەیەنێت کە مرۆ ئەڤینداری کەرەسەکانی بووبێت یان خۆی لەنێویاندا بزر بکات، بە پێچەوانەوە ئەو واتایە دەگەیەنێت کە مرۆ کەرەسەێکەی خۆی خۆشبوێت، کەرەسەکەی لە سەرووی هەموو شتێکەوە دابنێت و ئاگامەندانە کاری پێبکات، هەروەها ئەو واتایە دەگەیەنێت کە مرۆ پێوەی پابەندبێت. من کەرەسەم خۆشدەوێت، چونکە من بڕیارم بۆ داوە، هەر بۆیە نامەوێت بە شتی دی بیگۆڕمەوە. ئاخر لەبەر ئەوەی من بڕیارم بۆ ئەو داوە، واتا ئەوم خۆشدەوێت، ئیدی ناتوانم و نامەوێت بیگۆڕم. بڕیاردان بۆ کەرەسە بڕیاردانێکی تا بڵێیت گرنگە، ئەمەش بریتییە لە مەسەلەی سیاسی. ئەوجا لەبەر ئەوەی من ئەم بڕیارەم داوە، ئیدی ناتوانم وازبهێنم لە خۆزگە یان لێ داواکاری بۆ ‘شتێکی دی’ و بۆ ‘شتێکی نوێ’.

بەسیاسیکردنی هونەر ئەو واتایە دەگەیەنێت کە مرۆ ڕینوما بۆ خودی خۆی کەشفبکات

مەسەلەکە ئەوەیە کە مرۆ خۆی ڕێنومایەک بۆ خۆی کەشف بکات یان بیهێنێت و بیکات بە هی خۆی. ڕێنوماکانم بریتین لە: بێمێشکی؛ “وزە یەکسانە بە ئەرێ! کوالیتی یەکسانە بە نەرێ!”؛ خۆلاوازکردن، لێ هاوکات ویستداری بۆ ئەنجامدانی کارێکی بەهێز؛ خۆ لە ڕووی ئابوورییەوە خۆشەڕنەکرێت؛ خۆڕەنجاندن؛ “ترس چارەسەرە”؛ ورد کار بکرێت، لێ هاوکات موبالەغەش بکرێت؛ خۆخاڵیکردنەوە؛ زەبرمەندبوون بەرانبەر کارەکەی خۆ؛ کەڵڵەڕەقی؛ “کەم کەمە، زۆر زۆرە”؛ مرۆ هەرگیز هیچی نەبردۆتەوە، لێ هەرگیز هیچی بەتەواوی نەدۆڕاندووە؛ تموحی ئەوەم هەبێت کە بە کارەکەم گۆڕان بە تێگەیەکی نوێ بدەم؛ بۆ هەر شتێک کە کارەکەم بگرێتەوە، بەرپرسیاری وەربگرم؛ بەرگەگرتن – کەواتە گەمژە بنوێنم بەرانبەر کارەکەم؛ “چاکتر هەمیشە کەمتر چاکە”؛ ڕەتکردنەوەی سەرجەم دەسەڵاتدارییە هێرۆمییەکان؛ بڕوابوون بە دۆستایەتیی نێوان هونەر و فەلسەفە؛ ئامادەیی بۆ ئەوە کە وەک یەکەم کەس هەقی کارەکەی خۆم بدەم.

بەسیاسیکردنی هونەر واتای کارکردن بۆ ئەویدی دەگەیەنێت

کارکردن بۆ ئەویدی ئەو واتایە دەگەیەنێت کە سەرەتا لەنێو خۆمدا

بۆ ئەویدی کاربکەم، لێ هەروەها ئەو واتایەش دەگەیەنێت کە بۆ جمهورێکی داخراوی هونەری کارنەکەم. ئەویدی دەشێت دراوسێم بێت، لێ هەروەها دەشێت غەریبێک بێت، واتا کەسێک بێت کە لای من ترس بهێنێتە گۆڕێ، لێ من لە لایەنی خۆمەوە نایناسم و لێی تێناگەم. ئەویدی کەسێکە کە حسابم بۆ نەکردووە و چاوەڕوانم نەکردووە. جمهوری ناتایبەت بە هونەر هەروا ئاسان بریتی نییە لە 'هەمووان' یان 'جەماوەر' یان 'زۆرینە'، بەڵکو لە ئەوانیدی پێکدێت – ئەوانیدی کە هەندێک جار زۆرن یان هەندێک جاری دی کەمن. من دەمەوێت بەڕێی کارەکەم و لەنێو کارەکەمدا هەمیشە بۆ جمهورێکی نا-تایبەت کاربکەم. من دەمەوێت هەموو هەوڵێک بدەم کە هەرگیز ئەویدی لە کارەکەم بەدەرنەکەم، من دەمەوێت هەمیشە و بەبێ مەرج ڕەچاوی ئەو بکەم. من هەروەها دەمەوێت بە فۆرمی کارەکەم ڕەچاوی ئەویدی بکەم. جگە لەوە ئەویدی هۆیەکە بۆ ئەوە کە بۆچی من هیچ جیاوازییەک ناکەم لەنێوان کارکردن لە فەزای / ڕاومی گشتی، لە گالەریی پیشەیی، لە پێشانگەی هونەر، لە مۆزەخانە، لە هۆڵی هونەر و لە فەزای ئەلتەرناتیقی هونەردا. ئەمە بریتییە لە مەسەلەی سیاسی. کارکردن بۆ ئەویدی هەلم بۆ دەڕەخسێنێت کە شوێنی خۆم وەک هونەرمەند لە دەرەوەی 'چێوەی هەڵسەنگاندنەکاندا' وەربگرم.

بەسیاسیکردنی هونەر ئەو واتایە دەگەیەنێت کە مرۆڤ جەنگاوەر بێت.

بەسیاسیکردنی هونەر ئەو واتایە ناگەیەنێت کە مرۆڤ بۆ بازاڕ یان لەدژی ئەو کاربکات.

بە پێچەوانەوە مەسەلەکە ئەوەیە کە مرۆڤ بازاڕ بە پاژێکی کردەکێتیی هونەرمەند بزانێت و لەنێو ئەم کردەکێتییەدا کاربکات. گەر مرۆڤ نەیەوێت بۆ بازاڕ یان لەدژی ئەو کاربکات، ئەوا نەویستییەکەی ڕاگەیاندنی هەڵوێست نییە، بەڵکو ئەوە ئاگاییەکە سەبارەت بەوە کە تەنیا ئۆتۆنۆمی و سەربەخۆیی هونەر یارمەتیدەرن بۆ ئەوە کە مرۆڤ خۆی نەخاتە ژێر ڕکێفی یاساکانی بازاڕەوە. تەنیا بەرەنگاربوونەوەی ڕاستەوخۆ و ئەرێنیکراو لەتەک کردەکێتیی بازاڕدا، ئەمەش سەرباری هەڵە و کەموکورتی و برینداربوون، دەرفەت دەڕەخسێنێت بۆ ئەوە کە مرۆڤ بەرهەڵستیی پەستانی بازاڕ بکات و لێی تێبپەڕێت. جگە لەوە من نابێت وەک هونەرمەند بخزێمە نێو پابەندییەوە. هونەرمەند – هەمیشە، بەتایبەتی لە ساڵانی سەرەتادا – پێویستی بە پشتیوانی و یارمەتی هەیە. من دەزانم کە ئەم پشتیوانی و یارمەتییانە گرنگن، لێ هەرگیز نابێت خۆم یان کارەکەمیان پێوە پابەند بکەم.

تۆماس هیرشهۆرن
کاوه جەلال لە ئەڵمانییەوە

-―――――――――――――――

سەرچاوە:

Thomas Hirschhorn, (Aubervilliers, Sommer 2008), INAESTHETIK, N°1, „Politics of Art“, April 2009.

لە بارەی نووسەر

تۆماس هیرشهۆرن هونەرمەندێکی سویسرییە، ساڵی 1957 لە بێرن هاتەتە جیهانەوە، لە ساڵی 1984 بەدوواوە لە پاریس دەژی.

توندوتیژیی لە نێوان دەوڵەت و هاونیشتمانیی لەلای ڤیبەر.. ئەحمەد ڕەسوڵ

لە هەر قۆناغێکی دەربڕینی ناڕەزایەتیی و خۆپێشاندانی ناوەناوەی هەر توێژێک یان چەند توێژێکی کۆمەڵایەتیی جیاواز دژ بە خۆسەپێنیی، تاڵانیی و بێمافکردنە گەورەکەی دەسەڵاتدارێتییە بنەماڵەییەکەی کوردستان بەسەر خەڵکییەوە، گوتارێکی چنراو بە دیماگۆجییەتێکی پوخت لە پێناو خزمەتکردن بە ماکیاژکردن و ڕەوایەتییدان بە دەسەڵاتداران و سایکۆلۆژیا دەسەڵاتخوازییەکەی دەسەڵاتداران، دەکەوێتە گەڕ لەسەر چەندین ئاستی جیاواز و بە زمان و گوزارشکردنی جیاوازەوە. هەڵبەت ئەو جۆرە گوتارە کە ئاشکرایە لەسەر هیچ پێدراوێکی فیکریی دروست و هیچ بنەمایەکی لۆژیکیی یان مێژوویی بینا نەکراوە و جگە لە پاساوهێناوەی ئاستنزمانە بۆ دەسەڵاتدارێتییەکە، هیچ ئەرگیومێنت و ئەنجامێکی نییە و نەوەکو کەمترین گوێگر و لایەنگر لە کۆمەڵگای ئێمەدا بۆ خۆی ڕاناکێشێت بەڵکو لە هەندێ حاڵەتدا هەر لە□ج□دا قسەکەرانی ئەو بۆچوون و گوتارە خۆشیان بڕوایان پێی نییە.

ئەو بابەت و تەوەرانەی کە ئەم جۆرە گوتارە چەواشەکارە هەڵگریەتی و مایەی لەسەر وەستان زۆرن، بەڵام ئەوەی لێرەدا من دەمەوێت هەندێک قسەی لەبارەوە بکەم، مەسەلەی توندوتیژییە. لە بچوکترین دەربڕینی ناڕەزایەتیی کۆمەڵایەتییانە و گشتییانەی هەر چینێکی کۆمەڵگای ئێمەدا، زنجیرەیەک لە گرتن، ئەشکەنجەدان و توندوتێژیی لەلایەن دەزگاکانی دەسەڵاتدارێتییەوە ئەنجامدراوە دژ بە هاونیشتمانییان.

ئەوەی ئێمە وەکو زانراوێک هەمیشە لەبەردەماندا ڕوون و ڕۆشن بووە ئەوە بووە کە (گوتەبێژانی دەزگا حکومییەکان، گوتەبێژانی حزب و کادەرانی لەگەڵ گوتاری مێدیایی دەزگا مێدیاییە حزبییەکان و نووسەرانیان) لەگەڵ دەمکردنەوەیاندا زانیومانە کە جگە لە ڕیزکردنی کۆمەڵێک پاساوی نالۆژیکیی بۆ توندوتیژییە هەمەڵایەنەکەی دەسەڵاتدارێتیی هیچیدیکە ناڵێن، بەڵام ئەوەی بابەتی ئەم نوسینەیە، هەندێک لەوانەن کە گوایا نووسەر و ڕۆشنبیری سەربەخۆ یان ئەکادیمیستی بێلایەن و خۆیان وەکو ناپابەند بە دەسەڵاتدارێتیی، حزب و سیاسەتەکانی، بە کۆمەڵگا پیشاندەدەن. لە مەسەلەی بەکارهێنانی توندوتیژییدا تاکە کەسەکان و دەزگا حکومییەکان دەخەنە تایەکی تەرازووەوە بە بەکارهێنانی ئەم جۆرە گوزارشانە "نابێت خۆپیشاندەران و هێزە چەکدارەکان پەنا ببەنە بەر توندوتیژی، گرنگە خۆپیشاندەران خۆیان بپارێزن لە بەکارهێنانی توندوتیژی و وێرانکاریی لە بەرامبەر شوێنە گشتییەکان، پێویستە خوێندکاران لە تەک حکومەت و هێزە چەکدارەکاندا زمانی زبر و توندوتیژیی بەکارنەهێنن، توندوتیژیی لەلایەن خۆپیشاندەرانەوە خزمەت بە ئامانجەکانی خۆپیشاندان ناکات، ناکرێت خۆپیشاندەر بیەوێت بە توندوتیژیی و خۆسەپاندن داواکارییەکانی بە جێبەجێبکرێت، توندوتیژیی لەلایەن خۆپیشاندەرانەوە بە زیانی خۆیان و خۆپیشاندانەکەیان دەشکێتەوە و ڕەوایەتی لەدەستدەدەن، … هتد"
ئەمجۆرە گوزارشانە و دەیان گوزارشی دیکەی لەوجۆرە ئەوەی پێماندەڵێت ئەوەیە دەربڕی ئەم جۆرە بۆچوونە یان بەدەست هەژارییەکی قووڵ و بونیادییەوە گیریخواردووە لە تێگەیشتنییدا بۆ هەریەک لە چەمکەکانی، توندوتیژیی، دەسەڵاتدارێتیی، دەزگا دەوڵەتییە مۆدێرنەکان و تاکە کەس وەکو هاونیشتمانی یان بەمەبەست و ئاگاوە خەریکی خزمەتکردنێکی زەلیلانەیە لە ئاست دەسەڵاتدارێتییەکدا کە کەمترین ئاکاری بەرپرسیارێتیی لە ئاست هاونیشتمانییان و کۆمەڵگادا تیادا نەماوە.
ماکس ڤیبەر "کۆمەڵناس و فەیلەسووفی ئەڵمانی ١٨٦٤-١٩٢٠" لە

نوسینێکیدا بە ناوونیشانی "سیاسەت وەکو پیشە Politics as vocation" بە گوێرەی پێرەسەندنی کۆمەڵایەتیی مێژوویەکەی، دەسەڵاتدارێتیی پۆلێندەکات بە سێ جۆر:

دەسەڵاتدارێتیی کاریزمایی "لە نموونەی دەسەڵاتدارێتیی ئاینیی و دەسەڵاتدارێتیی پاڵەوانان"

دەسەڵاتدارێتیی تراديسیۆنالی "لە نموونەی دەسەڵاتدارێتیی فیۆداڵیی و پاتریارکیی"

دەسەڵاتدارێتیی یاسایی یان دەسەڵاتدارێتیی عەقڵانیی-یاسایی "لە نموونەی دەوڵەتی یاسایی مۆدێرن و بیرۆکراسیی"

لەباسکردنی دەسەڵاتدارێتیی عەقڵانیی-یاساییدا لە پەیوەند بە توندوتیژییەوە و پێناسەکردنی دەوڵەتدا دەڵێت: (دەوڵەت کۆمیونیتییەکی مرۆییە کە لە مۆنۆپۆلکردنی هێزبەکارهێنانی فیزیکییدا ڕەوایەتیی بەتەنها بۆ خۆی دەدات.) هەروەها لە وەسفکردنی سۆسیۆلۆژیانەی دەوڵەتدا دەڵێت: (قۆرخکردنی ڕەوایەتی بە بەکارهێنانی هێز، چەمکە جەوهەرییەکەی یاسای گشتیی مۆدێرنە.) واتا دەزگاکان و یاساکانی دەوڵەت تاکە بەکارهێنەری هێزی فیزیکیین. لەڕووەوە لە دنیای مۆدێرندا کە دەوڵەت وەکو پێکهاتەیەک لە کۆمەڵێک دەزگا و گورزەیەک لە یاسا ئۆرگانیزەکردن، کۆنترۆڵکردنی سیاسیانەی کۆمەڵگایە و لەمەشەوە جگە لە هیرارکیەکردنی دەسەڵات قۆرخکردنی هەر جۆرەکی زەبروزەنگی دەزگایی و یاساییە. بە کورتیی لە دنیای مۆدێرن و هاوچەرخدا، دەوڵەت بە دەزگاکان و یاساکانییەوە، ڕەوایەتیی بەکارهێنانی توندوتیژیی لە تەواوی تاک و گروپەکانی کۆمەڵگا دەسەنێتەوە و دەیبەخشێتە خۆی. واتا یاسا و دەزگا دەوڵەتییەکان قۆرخی ڕەوایەتیی بەکارهێنانی هەر جۆرە زەبروزەنگ و توندوتیژییەک بەتەنها بۆ خۆیان دەکەن.

هەڵبەت پێش ڤیبەر فەیلەسووفانی دیکەش باسیان لە ڕەوایەتیی پەنابردنە بەر توندوتیژیی لەلایەن دەوڵەتەوە کردووە، لە نموونەی فەیلەسووفی ئینگلیزیی "تۆماس هۆبز ١٥٨٨-١٦٧٩" لە پەیوەند بە سروشتی مرۆییەوە لە وتە بەناوبانگەکەیدا کە دەڵێت: مرۆڤ گورگە بۆ مرۆڤ. باوەڕی وایە بۆ جلەوکردنی سروشتیی شەڕەنگێزانە و دڕندانەی مرۆڤ، دەوڵەت دەبێت بە زەبروزەنگ بێت. بەڵام ئەو جۆرە دەوڵەتەی کە هۆبز تەواو جودایە لەو دەوڵەتە عەقڵانیی-یاساییە مۆدێرنەی کە ڤیبەر باسی لێوەدەکات. هەروەها پێشتریش فەیلەسووفی ئیتالیایی "نیکۆلۆی ماکیاڤیللی ١٤٦٩ – ١٥٢٧ " باس لە جۆرێک لە دەوڵەت لە سایەی میرێکەوە دەکات کە سڵ ناکاتەوە لە هیچ جۆرە زەبروزەنگێک بۆ ئامانجی کۆنترۆڵکردنی کۆمەڵگا، هەڵبەت لە سەرەتادا بە ئامانجی

یەکخستنەوەی هەموو بەشە پارچە پارچەکراوەکانی ئیتالیا و یەکگرتنیان لە چێوەی دەوڵەتێک یان ئیمپراتۆریەتێکی بەهێزدا و دواتریش پەنابردنە بە هەر جۆرێکی توندوتیژیی لەلایەن میرەوە لەپێناو هێشتنەوە، کۆنترۆڵکردن و بە یەکگرتوویی مانەوەی ئەو دەوڵەتە یان ئیمپراتۆرێتییەدا کە هەندێک، تێزەکانی ماکیاڤیللی "بە نموونە لە کتێبەکانی "میر، هونەری گفتوگۆ و جەنگ" دا بە سەرەتای زانستی سیاسەت دادەنێن. هەڵبەت کە ماکیاڤیللی هەر جۆرێکی درۆ و فێڵکردن یان ناڕاستگۆیی، هەڵخەڵەتاندن و چەواشەکاریی و بە ڕێوییی بوون بە میر لە ئاست هاونیشتمانییان و کۆمەڵگادا بە ڕەوا دەزانێت ئەگەر پێویست بوو لە هەندێ دۆخدا، هەروەک چۆن دەرخستنی کەڵبە تیژەکانی و بەگورگبوونی میر لەگەڵ بەکارهێنانی هەر جۆرە توندوتیژییەک بەڕەوا دادەنێت ئەگەر پێویست بوو لە هەنفە دۆخی دیکەدا. بەڵام ئەو جۆرە دەوڵەت و میرەی ماکیاڤیللیش وێنەی دەکێشیت تەواو جودایە لە جۆری دەوڵەتە مۆدێرنەکەی ڤیبەر.
ماکس ڤیبەر لە پەیوەند بە توندوتیژیی بەدەزگاییکراو و بە یاساییکراوی دەوڵەتەوە دژ بە هاونیشتمانییان، ئەوەمان ڕوون و ڕۆشن پێدەدات کە ئەوەی بۆی هەیە و لە توانایدایە توندوتیژ بێت و توندوتیژی بەکاربهێنێت تەنها دەوڵەتە و بەس. تاکە کەسەکان و هاونیشتمانییان نە بۆیان هەیە و نە دەتوانن توندوتیژ بن و توندوتیژیی بەکاربهێنن. بەگوێرەی ڤیبەر هاونیشتمانییان کە خۆیان دەسەڵاتدارێتییان قبوڵکردووە و پێکیان هێناوە، دەبنە بابەتی کۆنترۆڵکردن و بەسەردا سەپاندنی دەسەڵات لەلایەن دەسەڵاتدارێتییەکەوە. هاونیشتمانییان کە خۆیان دەسەڵاتیان پێکهێناوە و قبوڵیان کردووە دەبنە ئەو بابەتەی کە دەسەڵاتدارێتییەکە توندوتیژییان بەسەردا ئەنجام دەدات.

بە کورتی ئەوە دەوڵەتە کە بە یاسا و دەزگاکانی پڕاکتیزەی توندوتیژی دەکات بەسەر هاونیشتمانییاندا. ئەوە هاونیشتمانیانن کە بیانەوێت و نەیانەوێت، تاک بن یان کۆ، ناتوانن توندوتیژی پڕاکتیزە بکەن. دەوڵەت هەر خۆی لە هەر دۆخێکدا، لە ئارامییدا بێت یان نائارامیی، توندوتیژە بەرامبەر هاونیشتمانییان. ئەوە هاونیشتمانیانن لە هەر دۆخێکدا بێت، ئارامیی بێت یان نائارامیی، ناتوانن توندوتیژ بن. تەنها لە ساتی داڕمانی دەوڵەت و هەرەسهێنانی تەواوەتیی دەزگاکانیدا لەوە دەکەوێت بتوانێت توندوتیژ بێت و توندوتیژیی پڕاکتیزە بکات.

خوێندکارانی کوردستان و بڕێک سەرنج.. ئەمجەد شاکەلی

ئەمڕۆ لە دیدارێکیدا لەگەڵ هەندێک لە خوێندکارانی زانستگە جیاوازەکانی هەرێمی کوردستاندا، سەرۆک وەزیرانی هەرێم، مەسروور بارزانی، گوتی:"خوێندن لەو زانکۆیانەی کە حکومین بە خۆڕایین و حکومەت بە خۆڕایی خوێندن دابین دەکات بۆ ئەو قوتابییانەی کە لەم زانکۆیانە دەخوێنن. داواکردنی دەرماڵە بۆ خوێندنی خۆڕایی لە هیچ شوێنێکی جیهان نییە…لەهیچ شوێنێک شتی وانییە کە بڵێی من بە خۆڕایی دەخوێنم و دەبێت بڕێ پارەیەکیشم وەک دەرماڵە پێبدەن بۆ ئەوەی بخوێنم" .

ئەوانەی هاوڕێی سەرۆکی حوکوومەت بوون لەو دیدارەیدا، وەزیری خوێندنی باڵا و سەرۆکی زانستگەیەک بوون، کە هەردوویان بەرپرسی ڕاستەوخۆی خوێندنی زانستگە و خوێندکارانن. بێجگە لەوە من هیچ گومانێکم لەوەدا نییە، کە سەرۆکی حوکوومەت و هەر بەرپرسێکی باڵای کوردستان، بەو دوو هاوڕێیەی لەگەڵ سەرۆکی حوکوومەتیشدا بوون لەو دیدارەیدا، دەیان و سەدان ڕاوێژکار و جێگر و سکرتێر و یارمەتیدەر و کارمەند و دەستوپێوەند و خەڵکیان لەبەردەستدایە و زۆر بە ئاسانی دەتوانن، دەستیان بە هەموو زانیارییەکی ڕاست و دروست و نوێوە، لەمەڕ هەر پرس و بابەتێکەوە، نەک تەنێ پەیوەندار بە کوردستانەوە، بەڵکە بە هەموو گەردوونەوە و بە زووترین کات، بگات. لەم سەردەمی جیهانگێری و پێشکەوتنی تەکنەلۆگییەدا، دەستەبەرکردنی زانیاری کارێکی گەلێک سانایە بۆ هەموو مرۆڤێک، بەتایبەت بۆ کەسانێک، کە لە لووتکەی دەسەڵاتدا بن. لە مخابن، لەو دیدارەی سەرۆکی حوکوومەتدا وا نەبوو! ئەو زانیارییەی سەرۆکی حوکوومەتی هەرێمی کوردستان، لەمەڕ خوێندنی خۆڕایی و دەرماڵەی خوێندکاران لە وڵاتانی دیکەی جیهاندا، هەڵە بوو. ئەو دەبوو پێشتر داتای دروستی بۆ ئامادە کردبا، ئیدی بە خۆی یا بە کەمەکی دەستەکەی، کە لەگەڵیدا کار دەکەن.

من بۆ خۆم ماوەی چل ساڵێکە لە وڵاتی سوێد دەژیم و بڕێکیش خوێندوومە و قەرزی خوێندنم وەرگرتووە و تا ڕادەیەکیش ئاگاداری وڵاتگەلی ئەوروپا و دەوروبەری سوێدم. تەواوی خوێندنی سوێد، لە

هموو خوندنگ و زانستگکاندا هر ل پلی یکمی سرتاییو تا پست دکترایش، همووی ب خایی و مفت و خوندکار یک قل پار ب خوندن نادات. تاک تاکیک خوندنگی تایبت لرو لو هن، ب پار تیاندا دخونرت، ل ژماریان ناگات ژماری پنجی دست. هموو شاگردک ل تمنی نوان 16-20 سان و ل پلی دیموو، مانگان وک درما 1250 کرنی سودی مفتی دردرت. ک خوندکار دچت خوندنی دوای ئامادیی و زانستگ، ئیدی ئگر ئارزووی لبت، دتوانت قرزی خوندن(ب عربی:منحة دراسية، ب فارسی:کمک هزینه تحصیلی، ب ئینگلیزی: Study grant) وربگرت، چون هن قرز ورناگرن و لگ خوندنکیاندا کار دکن و خ دژنن. ئستا ل سی 2021دا مانگانی هر خوندکارکی زانک، ئگر قرز ورگرت 10928 کرن، ک 7328 کرنی ب قرز دژمردرت و 3600 کرنی ب درما، واتا: مفت وریدگرت. ل سای 2022دا ئو پاری دگت و دبت 11088 کرن ل یک مانگدا، ک 7436 کرنی قرز و 3652 کرنی درمای مفت. ئو پاریی خوندکار وک قرز وریدگرت، پاش تواوکردنی خوندن گرک مانگان بشکی بگتو ب حکوومت تا بربر هموی تواو دبت، ک نگ چندین ساڵ بخاینت، ئو بشی درمای، ئو وک شیری دایکی نشی گیانی دکات و هیچ لسری ناکوت. خوندکار دتوانت تنیا درماک ورگرت و قرزک ورنگرت، ئگر بتوانت بو درمای بژت. خوندکار چ ئوانی قناخی ئامادیی و چ هی زانستگ، مافی ئوی هی کارتکی مانگان یا سان ب هاتوچی نو ئو شاری تیدا دژی و دخونت، ب ئتبووس، شمندفری سرزوی و میتر بکت ب نیوی نرخی ئاسایی خکی ئاسایی و ب هاتوچی نو تواوی سودیش هر ب نیو نرخ ئاساییک دتوانت بگت. خوندکار، ب نیو نرخ دچت سینما، شانۆ، ملوانگ و دیان جگی دیک. ل تواوی ئواندا خوندکار و خانشین وک یک دژمردرن، هردوویان نیونرخ ددن. خوندکار لو خواردنگ و یسترانتانی نو زانستگکان، ب نیو نرخ دخن. بجگ لوان، خوندکار زر شتی دیک دیگرتو و سوودمند دبت لیان.

خوندکارانی کوردستان تنیا کشی درمایان نیی، ئوان کشی بش ناوخییکانیشیان هی، ک پن ل ناکی و پگرفت و سختی.

ئو هموو زانستگ و خوندنگ تایبت و ئهلی و بیانیانی ل کوردستان کراونو و هن و یگپدراون، زیانکی یکجار مزن و کاریگرییکی یکجار خراپیان لسر جڤاک و فرهنگی گلی

کوردستان و زمانی کوردی داوە و کردووە. کارێکی وایان کردووەتە سەر خوێندن و خوێندکار، کە بەسەر دوو جەمسەردا دابەش بن. بەچکە دەوڵەمەند و سەرمایەدار و بەرپرس و مشەخۆران، دەچنە خوێندنگە و زانستگەی تایبەت، کە خوێندن تێیاندا بە پارەیە و بە زمانانی ئینگلیزی، فرانسی، تورکی، ئەڵمانی و… فرەتر بە ئینگلیزییە. ئەو جۆرە خوێندنگە و زانستگەیانە خوێندکارێکی تەمبەڵ و کەمنمرە، کە لە پۆلی دوانزدەی ئامادەییدا 50ی هێناوە، کە لە زانستگە حوکوومەتییەکە وەرناگیرێت، لەوێ تەنیا لەبەر ئەوەی پارە دەدات، وەردەگیرێت. کاتێکیش ئەمەی زانستگەی تایبەت خوێندن تەواو دەکات، لەبەر زمانە ئینگلیزییەکەی و لەبەر ئەوەی بەچوە دەوڵەمەند و بەرپرسە، زۆر بە ئاسانی کاری دەستدەکەوێت و بەچوە هەژارە دەرچووەکەی زانستگە حوکوومەتییەکەیش، کە دەبێ ڕکابەری بەچووە دەوڵەمەندەکەی دەرچووی خوێندنی تایبەت و زمانی ئینگلیزییەکە بکات، پێی ناکرێت و لەو پێشبڕکێ نایەکسانەدا دەدۆڕێت.

هەزاران بەرپرس و دەستڕۆ و دارا و گیرفانپڕی کوردستان، کە بەشێکی زۆریان لە کوردستان خوێندیان تەواو نەکردووە و بڕوانامە و بەڵگەی ساختەیان بۆ کراوە، ساڵانە دەچنە دەرەی کوردستان، تورکیا، ئێران، لبنان، میسر و…هەر وەڵاتێکی دیکە یا خۆیان لە کەرکووک، ڕەمادی، شارەبان، باقوبە، مووسڵ و تەنانەت چەپەکترین شوێنی عیراق ناونووس دەکەن و دوای ماوەیەک پلەی ماستەر یا دەکتۆرا وەردەگرن و دەنێوە و دەبنە بەڵا بۆ ئەو هەژارانەی لە زانستگە حوکوومەتییەکانی کوردستان خوێندنیان تەواو کردووە و ڕکابەریان دەکەن.

خوێندکارانی کوردستان مافی ڕەوای خۆیانە دەرماڵەیەکی باش وەرگرن و منەتیان بەسەردا نەکرێت. ئەگەر ئەوە بکرێتە بیانوو، کە حوکوومەتی عیراق لە ساڵی 2014ەوە چەندین ملیار دۆلاری بۆ کوردستان نەناردووە و قەرزداری کوردستانە و ئەوە پارەی خوێندکارانە و بەغدا خواردوویەتی و هەموو جارێک ئەو ڕستەیە بدرێت بە گوێی خوێندکار و کارمەند و کارگەر و چینەکانی خوارەی کۆمەڵدا، ئەدی وەزیر و گزیر و جەنەراڵ و ڕاوێژکار و جێگری وەزیر و بەڕێوەبەرە گشتییە خانەنشینکراوە بندیوارەکان، بە مووچە و دەرماڵە و پشتماڵە و ژەرماڵە و بانماڵەی خۆیان ڕێک و بە کەشە وەردەگرن، ئەوە لە کاتێکدا، کە بەردەوام باس لە چاکسازی دەکرێت! تەواوی پارەیەک بۆ ئەو دەرماڵەیەی خوێندکاران دەڕوات، بە قسەی مەلا بەختیار، کە یەکێکە لە سەرانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، 10 ملیۆن دۆلارێک دەکات.

لە کوردستان، دەیان هەزار لەو بندیوارە مفتەخۆرانە هەن، هەریەکە و مانگانە دەیان هەزار دۆلاریان بۆ خەرج دەکرێت، کە سەرلەبەری

پارەیەکی وەریدەگرن، وەک چۆن گۆشتی بەراز و سەگ لە ئایینی ئیسلامدا حەرامە، ئەو پارە و مووچەیەی ئەوانیش وەها حەرامە.
ئەوانە لە ساڵانی 1990وە تا هەنووکە ئەو مووچە و پارەیە وەردەگرن، حوکوومەت بە بڕینی ئەو پارە حەرامەی ئەو مفتەخۆرانەی بندەوارە، نە تەنیا دەرماڵەی خوێندکارانی هەرێمی کوردستان، ئەگەر مەبەستی بێت، دەتوانێت دەرماڵەی تەواوی خوێندکارانی هەموو کوردستانی گەورە دابین بکات.
بەشە هەرێمەکەی باشووری کوردستان، سیستمێکی خوێندن پێڕەوە دەکات، بێجگە لەوەی ئاستی زانین و زانست چەندی بیری لێ بکەیتەوە نزمە، کادرێکی زۆری ناکارایش لە بواری ناپێویستدا دێنێتە بەرهەم و دەخاتە نێو جڤاک و بازاڕی کارەوە، کە بێجگە لە زیان چ سوودێکیان نییە، چون ئەوانە دەبنە لەشکرێکی بێکار و بێبەرهەم.
تەواوی ئەوانە کێشەن، لە مرۆڤی دەوڵەمەند و سەرمایەدار و تێر و دەسەڵاتدار، لەبەر ئەوەی بە خۆی لە وەها حاڵێکدا ناژی، هەرگیز ناتوانێت هەست بەو جیاوازییانە بکات. پیرەمێردی شاعیر لەمێژە گوتوویەتی:
پیاوی تێر ئاگای لە برسی نییە، بۆ ماڵ ئەخۆڵێ هیچ ترسی نییە.

27-11-2021

ئەمجەد شاکەلی

فەڕەنسا و گرنگیدان بە جینۆسایدی کوردستان.. ڕەسوڵ بۆسکێنی

خەباتی دوور و درێژ و بەردەوامی کورد لەبەرامبەر دوژمنەکانیدا بۆ ڕزگارکردنی نیشتمانەکەی باجی قورسی لەسەر داوە، بەتایبەت لەباشووری کوردستان و لەسەردەمی حزبی بەعسدا، ئەو قوربانی و باجە گەیشتە لوتکە، سەرەڕای چەوسانەوە و گرتن و کوشتن، ئەنفال و بەکارهێنانی چەکی قەدەغەکراوی کیمیاوی بەفراوانی بەکارهێنا، بەتایبەت لەمانگی مارتی ساڵی 1988 لە شاری هەڵەبجە، بەبەرچاوی

جیهانەوە فڕۆکەکانی سەدام حسین بۆمبەکانیان بەسەر شاری هەڵەبجەدا باراند و ئەو شارەی لەجوڵە خست و خامۆشی کرد، کامێرا و ڕۆژنامەکانی وڵاتان دیمەنی شارەکەیان گواستەوە بۆ جیهانی دەرەوە، کە مەرگ باڵی بەسەر ئەو شارە داکێشا و شارەکە وەك لەخەوێکی قوڵدا دەرکەوت، مرۆڤدۆستانی جیهان شەڕەنگێزی بەعس و بێ چارەیی کوردیان بینی، کەچۆن لە بۆمبارانی فڕۆکەکانەوە مەرگیان دەباراند، دەسەڵاتدارانی عیراق بێ سڵەمینەوە و ڕێزگرتن لەبەڵگەنامەی نێودەوڵەتیەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان بەگازی قەدەغەکراو بەبەرچاوی ئەوانەوە جوڵەی لەو شارە بڕی، کە تائەو کاتە نموونەی ئەو کارە دڕندانەیە کەم بوو، تەنانەت دوو وڵاتی گەورەی دژ بەیەکی وەك یەکێتی سۆڤیەت و ئەڵمانیا لەجەنگی یەکەمی جیهانی، کەگەیشتنە حاڵەتی نەخوازراویش، ئەو چەکەیان دژی یەکتر بەکارنەهێنا، لەکاتێکدا ئەوان زۆرترین عەمباری پەسمەندەکراوی کیمیاویان هەبوو.

ئەم قڕکردن و کۆمەڵکوژیەی کورد لەلایەن دەسەڵاتدارانی عیراقەوە، سەرنجی زۆر لەوڵاتانی دەرەوە و مرۆڤدۆستی دنیای بۆ لای خۆی ڕاکێشا، لەناویاندا فەڕەنسا، بەهۆی هەوڵەکانی فەڕەنسا نەتەوەیەکگرتووەکان بڕیاری 688ی دژەفڕینی لەسەر عیراق دەرکرد، هەرچەندە دەتوانین ئەوە لەبەرچاوبگرین پەیوەندی نێوان چەند کەسایەتیەکی کورد و فەڕەنسا بووەتە بنەمایەك بۆ سیاسەتی فەڕەنسا و پشتیوانی بۆ کورد، بەڵام لەوانەیە زۆر جار لەکەمتەرخەمی کورد بەرامبەر چارەنوسی خۆی و پشتیوانی وڵاتانی دەرەوە بەتایبەت فەڕەنسا، مرۆڤ وای بێتەخەیاڵ فەڕەنسا و هەندێك لەوڵاتانی تر، زیاتر لەکورد خۆی خەمی کوردیان بێت، ئینجا ئەگەر بەرژەوەندی خۆشیان لەبەرچاوبێ ئەوە هیچ لەگەورەیی ئەو خەمخۆریە کەم ناکاتەوە.

ئەمجارەش لەگەڵ تەشەنەکردنی ئازارەکانی کورد و پەلامار و داگیرکاری تورکیا لەباشوور و قەندیل و ڕۆژئاوای کوردستان و پرسی بێ دەوڵەتی کورد، لەکاتێکدا کورد سەرقاڵی کێشە و ململانێ ناوخۆییەکانی خۆیەتی، خەڵکانی تر زیاتر بیر لە کورد دەکەنەوە، ئەوەتا لەم کاتەدا دووبارە بۆ پشتیوانی نەتەوەی کورد لە فڕەنسا چەند پەرلەمانتارێك بەسەرپەرشتی جۆن کریسڤ سەرۆکی پارتی دیموکراتی فەڕەنسا پڕۆژەی کۆمەڵکوژی هەڵەبجەیان ئامادەکرد و لەڕۆژی 2021-11-26 بەبەشداری 26 پەرلەمانتار لەپەرلەمانی فەڕەنسا خستەڕوو، 9 پەرلەمانتار پڕۆژەکەیان پەسندکرد و 17 پەرلەمانتار دژی پڕۆژەکە وەستانەوە، بێگومان ئەم جۆرە هەوڵانە بەچاوێری پەرلەمانتاران و میدیا جیهانیەکان گرنگی زۆری بۆ کێشەی کورد هەیە، ئەگەرچی لەم قۆناغەدا پڕۆژەی بەجینۆسایدناساندنی کورد

سەرکەوتنی بەدەست نەهێنا، هیچ دوورنییە، وەك هەمیشە تورکیا بەجوڵە بەردەوامەکانی دژی چارەنووسی کورد، ئەمجارەش یاریەکی نەگریسانەی کردبێت و گرفتی بۆ پڕۆژەکە دروست کردبێت، بەڵام ئەوەی گرنگە بابەتەکە لێرە کۆتایی نەهاتووە و جاری تریش ئەم بابەتە دەچێتەوە نێو پەرلەمان و هیچ دوور نییە، پەرلەمانی وڵاتانی تریش هەمان ڕا و بۆچوونی فەڕەنسایان هەبێت، لەسەر جینۆسایدی گەلی کورد و بۆ دەوڵەتی کوردستان، بەڵام دەبێت کورد ئەوە بزانێت دنیا لەسەر بەرژەوەندی وەستاوە و دەوڵەوتانی تریش بەرژەوەندی و سیاسەتی تایبەتی خۆیان هەیە و کوردیش پێویستە بەرنامەی خۆی هەبێت.

ئەوەی مایەی نیگەرانیە ئەم پڕۆژە بڕیارەی بەجینۆسایدناساندنی کورد لەپەرلەمانی فەڕەنسا، لەلایەن کورد و میدیای کوردی کەمترین بایەخی درا، ئەمەش ئاماژەی ئەوەیە پرسی ناساندنی بەجینۆسایدی کوردستان لەڕوانکەی سیاسی کورددا تائێستا کاری لەپێشینە نییە، تەنانەت لەسەر ئاستی گشتی کوردیش کاریگەریەکی ئەوتۆی نەبوو، ئەمەش ئەوەدەردەخات دیبلۆماسیەتی کورد لە فەڕەنسا بەرامبەر بە پڕۆژەیەکی وا گەورە بۆ پشتیوانی کورد، نەیانتوانی ڕای گشتیی ناوەوەی کوردستانی لێ ئاگاداربکاتەوە و هەستی جەماوەری کوردستان لەئاست ئەم هاوسۆزیەی فەڕەنسا بۆ کورد بجوڵێنن، مایەی خۆشحاڵی دەبێت ئەگەر ئەم هەوڵە گرنگەی فەڕەنسا دەرفەتی ئەوەی هەبێت پەرلەمان و حکومەتی هەرێم و لایەنە سیاسیەکانی کوردستان هوشیار بکاتەوە، سوود لەم کارە گرنگە ببینن بۆ بەجینۆسایدناساندنی کورد لەجیهان، پێویستە کورد دەرفەتی ئەم پشتیوانی نێودەوڵەتیە بقۆزێتەوە، بەتایبەت وڵاتێکی وەکو فەڕەنسا، کە ئەندامی هەمیشەیی ئەنجومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتیە، زۆر گرنگە دەستخۆشی و پێزانینی کورد بۆ پەرلەمانی فەڕەنسا و ئەو ئەندام پەرلەمان و پارتانەی بەو کارە هەستاون و پشتگیریان کردووە، بۆ بەردەوامیدان بەو هاوسۆزییە و کاری باشتر لەداهاتوودا، بەپێچەوانەوە کەمتەرخەمی کورد لەئاست پێزانینی ئەو هەوڵە گرنگە و کەم بایەخ سەیرکردنی ئەم پڕۆژەیە، لەبەهای یاسایی کۆمەڵکوژی کورد بۆ ناساندنی بەجینۆساد لەڕووی نێودەوڵەوتیەوە لاواز دەکات.

دیمەنی شەشەم -کورتە چیرۆک-.. گۆران سەباح

خەریکی شۆتداونی مێشکی بوو.
چاکەتەکەی فڕێ دا گۆشەیەکی ژوورەکەی. هەناسەیەکی قووڵی هەڵکێشا. ڕیباتەکەی تووند بە دیوار دادا. کراس و پانتۆڵەکەی فڕێ دا لایەکی تر. هەناسەیەکی تری هەڵکێشا. بە جلی ژێرەوە خۆی هەڵدا سەر سیسەمەکە. پەنجا چرکەی وەنەچوو، هەستا پەردەکەی داداوە، هەتاوی عەسرێکی درەنگ بێزاری دەکرد. دیسان خۆی هەڵدا سەر سیسەمەکە. لەسەر سک ڕاکشا و دەستێکی هاوێشتە سەر چاوەکانی بۆ ئەوەی تەواو تاریک بێت.
دیمەنەکانی ئەو ڕۆژەی یەک بە یەک لە مێشکی لێ دەداوە و پاشان دیلیتی دەکردن. خۆی فێری ئەو پڕۆسەیە کردبوو، پێی باشترین ڕێگە بوو بۆ زوونووستن. تەنانەت بۆ سەرخەوێکی چارەگی دوای دەوامیش.
دیمەنی یەکەم: لە زانکۆ وانە دەڵێتەوە، دەبینێ وا قوتابییەک خەریکی سناپچاتە. مۆبایلەکەی لێ وەردەگرێت و دەمێک باسی قوتابی ئەو زەمانەی دەکات. قوتابییەکە سوور دەبێتەوە.
هەناسەیەکی هەڵکێشا و دیلیتی کرد.
چووە سەر دیمەنی دووەم، بەڵام ئاوازی (خوایە وەتەن ئاوا کەی . . .) پچڕاندی. هەستا دانیشت و لەبەرخۆی گوتی، "بەخوا فەرە شتێکی قۆڕ بووینە ئەو غازفرۆشانە، غەیر حسابی ئەوە دەکەن بابایەکی وکی من دەیەوێت تۆزێک ببەرژێت. باشە ئەو مۆسیقایە لە ئەوها تیژ و ناخۆشە؟ پەککو، لە ناو مێشکت دەچەقی. دەگ عەمری خۆتان و وەتەنیشتان نەمێنێت."
چەند هەناسەیەکی هەڵکێشا تا غازفرۆش لە کۆڵانەکە ڕەت بوو.
دیمەنی دووەم: لە زانکۆ دەچێ میز بکات. لەبەر بۆنەکەی و پیسیی ئاودەستەکە، ئاگای لە خۆی نامێنێت و زنجیری لە گونی گیر دەبێ. زۆر دێشی. بەو سەرمایە ئارەقە دەکات. لەبەرخۆی دەڵێت، "ئەو پیسییە ڕەنگدانەوەی مێشکی ئەو میللەتەیە."
ئەویشی دیلیت کرد.
دیمەنی سێیەم هات. زەنگێک لێی دا. چاوی تووند گرت و خۆی لە گێلی دا. لە دڵی خۆیدا گوتی، "دەرەزەکەرەکانن، ئێستە وەڵ دەبن". پاش زەنگی سێیەم هەڵدەستێت، لە مەتبەخ دەوەستێت، ئێ خۆ بە فانیلەی عەلاگە و شۆرت دەرگە ناکاتەوە. دەگەڕێتەوە، تەماشایەکی جلەکانی دەکات. تاقەتی نییە ئەوانە لەبەر بکاتەوە. خاولییە زەردەکەی بە

دەلاقەوەیە، بەیانی دوای خۆشووشتن بەکاری هێنابوو. ئەو لەبەر دەکات و بە دەم ڕێوە گرێیەکی لە ناوقەدی دەدات.
دەرگەی کردەوە. کافر بوو کاتێ کچێکی ڕووان لە موحەجەبەیەکی ڕەشدا پێی گوت: "خاطر اللە . . . "
باوەشکەکی هاتە. ئەوەی بە بیردا هات: "ئێستە نەیبەیە ژێرە."
"لا حول ولا قو. . . اللە ینطیک."
بە پرتەپرت هاتەوە ژوورێ. خاولییەکەی فڕێ دا. هەناسەیەکی قووڵی هەڵمژی و دایەوە. چۆوە سەر سیسەمەکە.
دیمەنی سێیەم: قاتلەبەرەک دێتە ئۆفیسەکەی.
" دکتۆر، سەرۆکی زانکۆ داوات دەکات،" قاتلەبەر وای پێ دەڵێت.
"سەرۆک ئەمنی لە چییە، چ ئیشی هەیە؟"
"ناتوانم پێت بڵێم."
"دە باشە، ئەوە ئەمنیش نایەم. بڵێ ئەو های پێ برێ، دەی."
قاتلەبەر لموزی بەند کرد و ڕۆیشت. ئەویش لەبەرخۆی گوتی، "عەمری خۆت و سەرۆک زانکۆ و خاوەن زانکۆ و وەزارەتی خوێندنی باڵاشت نەمینێت، باشە."
دیلیتی کرد.
لە کاتی دیمەنی چوارەمدا، پشیلەکەی دەستی بە میاواندن کرد. کەمەک خۆی لە گەڵی دا، دیمەنی چوارەمی پێ لە نەدراوە. هەستا چووە مەتبەخ. سەلاجەکەی کردەوە، سۆسجێکی دەرهێنا، وردی کرد لە نێو قاپەکی بچووک و چوو لەبەر دەمی پشیلەکەی دانا. تەماشای کرد ئاویشی نەماوە، جێئاوەکەشی بە پڕ کردەوە.
هەناسەیەکی قووڵی هەڵمژی و گەڕاوە سەر سیسەمەکە.
دیمەنی چوارەم: لە بالکۆنەی قاتی سێیەمدا دەڕوانێتە گۆڕەپانی زانکۆ. لە دڵی خۆیدا دەڵێت، "ئەوە زانکۆیە یان نمایشی جلوبەرگ. وەڵاهی دەرەی قەحپەخانەیە، ئەمنیش دەرەی گەوادم بە خەم و قات و ڕیباتمەوە."
دیلیتی کرد.
پێش و پاش دیمەنی پێنجەم هەناسەیەکی زۆری ویست. کردییە پرتەپرت.
دیمەنی پێنجەم: سایدی خێرای سەر سەت و بیستی. مەردمنداڵێک پەڕەشەیەکی پێیە، لە پشتییەوە بە فوللایت بێزاری دەکات. تەماشای پەوەرەکەی دەکات، سەت و دە دەڕوات، جێی ناکات و دەڵێت، "ئە بابە خۆ نافەم، حکوومەت دەڵێت سەت و دە بڕۆ، سەت و دەمە. ئای لە منداری ئەو عەیامەی." مەردمنداڵەکە بە هەڕەن مێشکی سەری دەبات. دەیەوێت ڕێی بکات، سایدی تەنیشتی ئۆتۆمبیل هەیە. ئە باشە چۆن ڕێی بکات؟ دەبێتە شەڕ. هەردووک لەناو سەیارەی بە ئاماژەی دەست هەڕەشە لەیەکتری دەکەن. "لووسکەی وکینگە دنیای تەکدایە، ئەگەر دزی و فزی

بابە گەوادەکەت نەبی، کوێم ئەتو لە کێت بوو پەرشەی باژێی. بۆ دکتۆرا و هەموو قوەتی ژیانم ئەوجە تیدەیەکی حیز داژەم.”
ئەویشی دیلیت کرد.
هاتە سەر دیمەنی شەشەم. دوای لێدانەوەی، لەشی گەرم داهات، هەناسەی تەنگ بوو. خۆی وەرگێڕا سەر لای ڕاستە، دواتر لای چەپ، دواتر سەر پشت. چاوی کردەوە. لە بەرخەی گوتی، “دەبایە هەموویم لە کێیبان.”
دیمەنی شەشەم: لە دەوام دەردەچەت. لەسەر شەقامی گشتی، دەبینەت پیاوەکی پیر لەگەڵ کچەکی تەمەن شەش ساڵان کلەنکس دەفرەشن. ئەتەمبیلەکە ڕادەگرەت، پەنج هەزاریەکیان دەداتە، پەنج دەستە کلەنکسیان لە وەردەگرەت. منداڵەکە خەنییەوە و گەشایەوە.
دیسان پاڵەی داوە، هەرچەندی هەنای و بردی، زەردەخەنەی منداڵەکەی پە دیلیت نەکرا. دووبارەی کردەوە، “دەبایە هەموویم لە کێیبان.”

گفتوگۆ لەگەڵ هونەرمەند ئارا هەولێری سەبارەت بە هونەری (میناتور).. هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

هونەرمەند ئارا هەولێری: هونەری (میناتور) تاڕادەیەکی زۆر سەرنجی بینەرانی ڕاکێشاوە
هونەرمەند عبدالسمیع جەوهەر مەولوود ناسراو بە (ئارا هەولێری) ماوەیەکی زۆرە لە بواری هونەری شێوەکاری و هونەری (میناتۆر) وەکو هونەرمەندێك کار دەکات، تا ئێستا بەشداری لە (14) پێشانگای هاوبەشی کردووە، پێمان باش بوو بۆ زیاتر ئاشناکردنی خوێنەرانمان بە چەندپرسیارێك بەسەری بکەینەوە.
هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

***سەرەتا ئەگەر بکرێت باس لە کورتەیەك لە ژیانی هونەری خۆتمان بۆ بکەیت.**

-من ناوم (عبدالسميع جوهر مولود) لە 1/10/1970 لە شاری هەولێر – ئیسکان لە بنەماڵەیەکی ئاینی هونەری چاوم هەڵهێناوە، هەر لە سەرەتای منداڵییەوە چاوم بە زۆری هونەرەکان ئاشنابووە.

بەتایبەتی هونەرەکانی شێوەکاری لەنێوان پێنج برای هونەرمەند، لە (وێنەکێشان و خۆشنووسی و میوزیك و خوێندنەوە و شیعر و ئەدەب)، ئەوانە هەمووی هاوکاربوون کە منیش ئاشنای بەشێك لە هونەری شێوەکاری بم, لە ساڵی 1987 دەستم بەکاری دارتاشی کرد لەگەڵ کاك نەجات جەوهەری برام کە هەم هونەرمەندێکی بەتوانا و کاری دارتاشییەکەشی زۆر هونەری و ناوازە بوو، لە ڕێگەی ئەوەوە توانیم ئەو پیشەیە تێکەڵ بەم هونەرە بکەم.

هونەرەکانی هەڵکۆڵین و نیمچە پەیکەر لەسەر دار، وە لە بواری ئەکادیمیش ئامادەیی پیشەسازی بەشی دارتاشیم تەواو کرد, سەرەتای دەستپێکردنم ئارەزووی لاسایی کردنەوەی هەموو شتێکم هەبوو کە بە بچووکی، بۆ ئەوەی بزانم کە ئەم هونەرە پێی دەڵێن (میناتور) بەردەوام هەوڵم دەدا توانای زیاتری خۆم نیشان بدەم لە بچوککردنەوە. تا توانیم لە میانی مومارەسەکردنم لەم هونەرە بە ناوەکەشی ئاشنابووم، لە ساڵی 2003 لە بەشەکانی پەروەردەی پیشەیی بە مامۆستای پیشەیی دامەزرام کە زۆر یارمەتی دام لە پەرەپێدان و کاتی زیاتر کارکردنم، وە بووە هۆی بەشداریکردنم لە چەندین پیشانگای هاوبەش لەسەر ئاستی هەولێر و ئاستی هەرێمی کوردستان، وە کردنەوەی چەندان خولی فێرکردنی هونەرەکانی دارتاشی لە کەمپی ئاوارەکانی سووری و عێراقی لە ڕێگەی ڕێکخراوی ئینتەرسووسی ئیتاڵی و چەند خولێك بۆ مامۆستایانی پیشەیی وەك مامۆستا. وە تائێستاش بەردەوامم لەکاری هونەری.

- **ئەگەر بکرێت پێناسەیەکی هونەری میناتۆر مان بۆ بکەیت؟**

-هونەری میناتور (miniature) – – واتا زۆر بچووککردنەوە یان وێنەی بچووککراو، بەپێی مێژوو ئەم هونەرە دەگەڕێتەوە بۆ پێش زایین، وە هەندێك لە مێژوونووسان پێیانوایە کە میناتور بە پێی مانایەکەیەوە لەسەردەمی ساسانییەکان بووە. لە ڕێگەی ئەم شوێنەواری کێشانی وێنەی ڕاوشکار و پەیکەری بچووکی لەدەست دروستکراوی مرۆڤ و ئاژەڵ و گۆزە و دیزەی جۆراوجۆر، میناتور دەکرێت لە هەموو بوارەکانی شێوە کاری و دەستی کاری لەسەر بکرێت بۆ نموونە پەیکەرسازی، هەڵکۆڵین، وێنەکێشان، دیزاین، سیرامیك, کارە دەستیان و زۆر بابەتی تر تەنانەت لەسەردەمی زوو لە بچووککردنەوەی کتێب کاری لێ کراوە.

هەوڵیانداوە کە کتێبێك بە نزیکەیی 25 جار لەخۆی بچووکتر بکەنەوە، لە کۆتایی دەتوانیین بڵێین میناتور بە مانای ئەوە دێت کە شێوەی لەدەست دروستکراو بچووك بکرێتەوە بۆ چەندینجار لەخۆی بچووکتر.

***بەڕێزتان جگە لە هونەری شێوەکاری لە بواری هونەری میناتور کار**

دەکەیت ،چۆنییەتی ئاشنا بوونت بەم هونەرە مان بۆ باس بکەیت؟

-بەڵێ من هەر لە بواری شێوەکاری دار کار لەسەر داتاشینی دار لە شێوەی سریالی دەکەم کە ئەویشیان هونەرێکی جیاوازە لە میناتور کە داتاشینی پەیکەرێك یان کێشانی وێنەیەکی ئاژەڵێك یان مرۆڤێك جیاواز لە واقیعی خۆی یان شێوەیەکی نیمچە خەیاڵی، ئەم وشەیە لە زمانی فەڕەنسی وەرگیراوە بە مانای سەرووی ڕاستییەکان (فوق الواقع). کە جۆرەیەکی ڕۆشنبیرییە لە هونەری نوێخوازی (الفن الحديس).

***مێژووی هونەری میناتور لە کوردستان بۆ کەی دەگەڕێتەوە؟**

–پێموایە هونەری میناتور مێژوویەکی کۆنی نییە لە کوردستان. لەوانەیە لە دوای ساڵانی نەوەدەکان تاك تاکێك کاری لێ کرابێت. ڕەنگە ئێمە سەرەتایەك بین لە دەستپێکی ئەم هونەرە.

***ئەو کەرستانەی لە هونەری میناتور بەکاردێن چین؟**

-ئەم کەرەستانەی لەم هونەرە بەکار دێت چەقۆی تاشین، شەفرەی بچووك و کارتیخی بچووك و سمارتە و زۆر کەرەستەی تر لە بابەتی چەقۆ و شەفرە کە بۆخۆمان دروستی دەکەین بە بچووکی کە لە کوردستان دەست ناکەوێت .

- **پێشوازی بینەران لە هونەری میناتور لە چ ئاستێك دایە؟**

  -بەڕاستی ئاستی ئەم هونەرە تاڕادەیەکی زۆر ڕادەبەدەر سەرنجی خەڵك و بینەرانی ڕاکێشاوە، زۆرێك لە هونەرمەندانیش هانی ئەوەم دەدەن کە بەردەوام بم لە هونەری بچوککراو (میناتور).
- **تا ئێستا بەشداریی چەند پیشانگای شێوەکاریت کردووە؟**

  -تائێستا بەشداریم لە (14) پێشانگای هاوبەش لەگەڵ پەروەردەی پیشەیی کردووە و (4) پێشانگا لەسەر ئاستی هەرێم لە شارەکانی (هەولێر، دهۆك، سلێمانی)م کردووە، و لە ساڵی 2007 لەگەڵ مامۆستای هونەرمەندی سیرامیك سەربەست محەمەدەمین شێخە بۆ یەکەمجار بەبۆنەی ساڵیادی دامەزراندنی یەکێتی مامۆستایانی کوردستان لقی هەولێر هەڵساین بە کۆکردنەوەی زیاتر لە (35) هونەرمەند و کردنەوەی پێشانگایەکی هاوبەش کە خۆشمان بەشداربوون بە چەند بەرهەمێك، وە بەشداریم لە چەند پێشانگایەکی هاوبەش بە بەرهەمێك یان زیاتر، وە لە پێشانگای کونسوڵخانەکانی لە کوردستان لە هۆڵی کونسوڵخانەی زانکۆی چیکی، وە دووا پێشانگای بەشداریم تیا کرد لە سێپتەمبەری 2021 لە

پێشانگایەکی هاوبەشی هونەرمەندانی هەولێر لەگەڵ هونەرمەندانی بەغدا سەر بە کۆمەڵەی هونەری مشکاتی عێراقی کرد، وە لەم ماوەیەش بەشداریم کرد لە پێشانگایەکی ئەلیکترۆنی لە لوبنان لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی بە بەشداریی (160) هونەرمەند لە هەموو وڵاتانی عەرەبی بە ناوی ئارت لوبنان، وە لەهەمانکاتدا بڕوانامەی ڕێزلێنانم پێ بەخشرا بەسوپاسەوە.

- **هەماهەنگیتان لەگەڵ هونەرمەندانی کوردستانی و عێراق لە چ ئاستێکدایە؟**

-هەماهەنگیم لەگەڵ -هونەرمەندانی کوردستان زۆر باشە و لەگەڵ هونەرمەندانی عێراقیش تاڕادەیەك هەیە، هیوادارین لە داهاتوو لەگەڵ سەرجەم هونەرمەندانی جیهانیش هەبێت.

- **زیاتر حەز لە نیگارکردنی تابلۆی هونەری دەکەیت،یان لە تابلۆی میناتور؟**

-من لەڕاستیدا زیاتر حەز لە داتاشینی دار لەشێوەی میناتور و سریالی دەکەم ،وەك لە وێنەکێشان، وە هەست دەکەم کە لەم هونەرەدا زیاتر خۆم دەدۆزمەوە و تیایدا سەرکەوتوو دەبم.

- **ئێمە زۆر سوپاسی بەڕێزتان دەکەین بۆ ئەو دەرفەتەی بە ئێمەت بەخشی.**

-لە کۆتاییدا هیوادارم هونەری بچوککراو (میناتور) پەرە بسێنێ لە کوردستانیش بڵاو ببێتەوە بەسەر هەموو بەشەکانی هونەری شێوەکاری، وە زۆر سوپاس بۆ ئێوەی ئازیز بۆ ئەم بەسەرکردنەوەیە گرینگیدانتان بە هونەری میناتور.

بەپێلـــــە!.. فازیل شـــەوڕۆ

لە منداڵییەوە، زۆر حەزم لە تەیر و توار و مەل و باڵندەیە، لەو سەری سیلەی کۆڵانەیەکی گەڕەکەکەمان لە شاری دوبلن، کابرایەک، گۆشەیەکی باخەکەی تەرخان کردبوو بۆ کەناری و بولبول و باڵندەی دەنگ خۆش. ڕۆژێک لە لای دراوسێیەکمان حەسوودی خۆم بەو خاوەن باخە نیشاندا، کەچی دراوسێیەکەم، گوتی "شوکرانەی خودا بکە، کە وەک ئەو خاوەن تەیر و توارت نیت. چونکە دراوسێیەکەی ئەو ماڵە، کە فڕۆکەوانە، چەندان جار بێزاریی خۆی لە دەنگی ئەو کەناری و بولبولانە نیشانداوە و کابرای سەرکۆنە کردووە، لە کابرا گوێی لێ نەگرتووە، فڕۆکەوانیش ڕاپۆرتی لێداوە و گوتویەتی لە کاتی فرۆکەوانیم لە ئاسمانەدا، زیقەزیقی ئەو تەیرانە لە گوێمدا دەزرینگێنەوە و هەراسانم دەکەن. دادگاشم، ڕێک، بە (٧٥) هەزار یۆرۆ کابرای غەرامە کردووە و تەروتوارەکەشی لە بەڕەلاکردووە!"

لە بیرمە، هەر مانگی یەکەم، کە گەیشتمە ئەو شارە، ئاگاداریان کردمەوە کە نابێ لە دوای سەعات (٦)ی ئێوارە، تەل بە کەس بکەیت، چونکە شەو کاتی پشوو و حەوانەوەی خێزانە و نابێ سەرقاڵە و بێزاریان بکەین!"

ئیمڕۆ، لە سایەی بارودۆخی نائاسایی و ناسەقامگیری کوردستان، ژن و پیاو و منداڵی کورد، لە ڕێی ئەو هەموو کەناڵە تیڤی و ماڵپەڕە و تۆڕە کۆمەڵایەتییانەدا، نەک ڕۆژانە، بگرە لە هەر سەعاتێکدا، چەندان جار، لەنێو چوارچێوەی گەورە و بە ڕەنگی سووری تۆخ، لەسەر سکرینی تیڤییەکان و ڕووی لاپتۆپ و مۆبایلەکانیاندا، (بە پەلە) وەک دەوەزمە دەچەقێتە نێو ڕۆشنەی چاویان، جا هەندێکیان ئاوازی جەنگ و مارشی سەربازیشیان لەگەڵە.

هەندێک لەو (بە پەلە)انە، تەواو سکرینی تیڤییەکە دادەپۆشن، هەندێجار، بە سەرنجڕاکێشان، یارییان پێدەکەن و گەورە و بچووکیان دەکەنەوە، هەندێجاریش، کاو کاوە نیشانی دەدەن و لە ژێریدا دەنووسرێ "پاش کەمێکی تر" – کە جار بووە، ئەمە، (٢٥) دەقیقەی خایندووە.

نەک ئێمەی کورد، بگرە ئەو بیانییانەی کە هەر یەک و دوو ساڵێکە لەو وڵاتەدا دەژین، دەزانن، ئەو (بە پەلە)یە، قەت هیچ هەواڵ و خەبەرێکی خۆشی بەدوادا نایەت. ئاخر قەت ڕووی نەداوە، بە سەدرەی سەرانی هەواڵێکی دڵخۆشکەری (بە پەلە)، کرابێتە گۆزەبانەی ڕووداوێکی خۆش و دڵفێنککەرەوەی سیاسی، سەربازی، ئابووری، دارایی، پەروەردەیی، تەندرووستی یان کۆمەڵایەتی!
هەرکە (بە پەلە)کە لەسەر سکرینەکە چاوی خۆی لە زەقکردنەوە، ئەوا ئەو دایکەی کوڕەکەی بووەتە کۆچبەر و ئەو ژنەی مێردەکەی لە بەرەی شەڕی داعشە و ئەو پیرەمێردەی لە کەلاوەیەکی نزیک کەرکووک دانیشتووە، دەست دەخەنە سەر دڵیان و چاوێک لە ئاسمان دەکەن و لە خودا دەپاڕێنەوە بە موقەدەر بێ!

لە شەو و ڕۆژێکدا ئەو (بە پەلە)یە، بەبێ پسانە و ماندوو بوون، چەندان کەڕەت، ڕووی سکرینەکان دادەپۆشی و دڵ و جەرگ و هەناوی ئەو خەڵکە بێچارەیە دادەخورپێنێت و ڕادەچڵەکێنێ! بەبێ ئەوەی خاوەن ویژدانێک، بەقەد سەری دەرزییەک، لە ژان و ترس و دڵەڕاوکێ و موعاناتی ئەو خەڵکە تێبگات و هەوڵی کەم کردنەوەیان بدا، جا با ژمارەی(ڕۆشنبیر و مامۆستا و ئەدیب و سیاسەتمەدارەکان) لە ژماردنیش نەیەن!

نوێترین لێکۆڵینەوەی پزیشکی و دەروونناسی، زانستییانە کاریگەری و ئاکار و ئاسەواری خراپی (هەواڵی بە پەلە)ی، لەسەر تەندرووستی

مرۆڤ شیکردووەتەوە، کە ڕادەیی خراپی کاریگەریەکە پێوەستە بە تەمەن و جەندەر و ژینگەی ئەو کەسە، دیارە کە منداڵ و ژنان و پیر و نەخۆشەکان، قوربانی ڕێزی یەکەمی ئەو دیاردە ترسناکە ناشارستانییەن.

پزیشکان، لە تاقیگەکانیان سەلماندوویانە، کە هاتنی هەواڵی ناخۆشی بە پەلە و لەنکاوڕا، دەبێتە هۆی تێکچوونی فشاری خوێن، ئەمەش ڕاستەوخۆ کاردەکاتە سەر (ئیشکردنی دڵ) دوورنییە ئاکامەکەی کوشندەبێ بە جەڵتە یان سەکتەی دڵ. جگە لە دڵ، بۆڕی و لوولەکانی خوێنیش زەبریان پێدەگا و تێکدەچن.

لە ڕووی دەروونساییەوە، هەواڵی ناخۆش، دەبێتە هۆی ستریس و دڵەڕواکێ و دڵەخورپێ و ناڕەحەتی دەروونی. ئەمانەش زۆرجار، بێتاقەتی و تێکچوونی میزاج و زڕانی خەو و ترسان و نەمانی ئیشتیها و سەرئێشە و گێژبوون و توڕەبوون و هەڵچوونی بێسەبەبی بەدوادادێ.

خاڵێ هەرە بایەخدار، لە ڕووی پزیشکییەوە، ئەوەیە کە هەواڵی ناخۆشی لە پڕتاو، دەبێتە تێکدانی هەست و هۆش و سوزداریی کەسەکان، ئەمەش جارهەیە دەبێتە هۆی شێواندن و پەشێوی ژیانی □□زانی□ی کەسەکە و هەستکردن بە نیگەرانییەکی نەزانراو و پێناسەنەکراو، کە چارەسەریشی هاسان نییە. ئەو نیگەرانی و دڵەڕواک□یی□ی، سەرچاوەکەی هەواڵی ناخۆشە، بە گوێرەی لێکۆڵێنەوە ئەکادیمییەکانی زانکۆ ناودارەکانی جیهان، گوورزی کوشندە هەم لە کەسەکە دەدات و هەم لە ئابووری ئەو وڵاتە، چونکە تێکچوونی مەزاجی کەسان، دەبێتە هۆی دابەزینی ئاستی بەره□م□□نان، جا ئەو بەرهەمە ماددی بێ یان مەعنەوی ــــ لە کارگەیەکی پیشەسازی بێ یان لە قوتابخانە و نەخۆشخانەیەک بێ، بە نموونە. ئامارەکان دەڵێن، ساڵی پاڕ، ئەمەریکا زیانی (٢١١) ملیار دۆلاری بە قەپرغە کەتووە، لە ئاکامی دابەزینی ئاستی بەرهەمی، بە هۆی تێکچوونی دەروونی و مەزاج و زەوقی کریکار و کاربەدەستەکانی.
ئێستا لە وڵاتانی ڕۆژاوادا چەندان ڕێکخراوی تەندرووستی دامەزراوە، ئیشیان ئەوەیە کە تەنها دڵنەوایی و یارمەتی ئەو کەسانە دەدەن، کە بە هۆی هەواڵی ناخۆشی (بە پەلە)ی تیڤی و میدیاکاندا، باری دەروونی و تەندووستیان تێکدەچێ.
بۆ زانیاریشتان، ڕاپ□رت□ پزیشکییەکان، دەڵێن، ساڵانە لە هەر ملیۆنێک، یەک کەس بە هۆی بیستنی هەواڵی ناخۆش گیان لەدەست دەدا، ئەوا جگە لەو ئامارە ترسناکەی نەخۆشی شەکرە و فشاری خوێن و نەخۆشییەکانی دڵ، کە هۆکارەکەیان ئەو (بە پەلە) نەفرەتییەیە.

دەڵێم، فڕۆکەوانەکە، بە دەنگی کەناری و بولبول سەغڵەت بوو و (٧٥) هەزار یۆرۆی وەرگرت لە دادگا، ئاخۆ گەر بێتە ئەم وڵاتەی من و ئەو هەموو (بێ پەلە) ببینێ، دەبێ چەند ملیۆن یۆرۆی چنگ کەوێ؟!

نازانم، روو لە کام وەزارەت یان دامودەزگای ئەو هەرێمە بکەن، کە (یاسایە و سنوورێک) بۆ ئەو هەموو (بێ پەلە)یە دابنێن و نەختێ ڕەحم بە ژن و منداڵ و پیر و نەخۆشانە بکەن…

دە ئەو وڵاتە، هەر هەموو مەزاجێکی تێک بچێ، بەداخەوە!

کیژان ناچنە مەرگوڕان.. مارف عومەر گوڵ

ئەرێ دەرسیمە بە کوێیان دەبەن

ئەڕێ شەنگالە بە کوێیان دەبەن

ئەرێ گەرمیانە بە کوێیان دەبەن

ئەرێ کەرکوکە بە کوێیان دەبەن ؟

نەهاتنەوە ، نە لاوک و

نە تەمبوورەکانیان ، نەهاتنەوە

نە " سەوزە سەوزە " و نە " قەتار " یان نەهاتنەوە

لەوساوە کەس ناچێتە ئەو " بانە “

لەوساوە ئەڵلاوەیسیەکی تازە لە دایک نابێت

لەوساوە " کیژان ناچنە مەرگوڕان”

لەوساوە کوڕان ناچنە سەر کەژان !

١٥/١١/٢٠٢١

سورەتی ماچ.. شەماڵ بارەوانی

تازە د□گ□□یتەوە
دوای ئەوەی
ئینجانەی چاوەڕوانیم
درزی برد
و
خونچەی دڵخۆشیم هەڵوەرا

چۆگەڵەی حەسرەت ڕژایەی
کەناری فەنابوونم
و
کیشوەری تەمەنم پڕبوو
لەوەرزی پیری

دوای ئەوەی
نیشتمانی خەونەکانم
بوو بەخۆڵەمێش
و
سپێدەی مەراقم
بەبێ هەناسەی عیشق
سەری نایەوە

دوای ئەوەی
سیخناخ بووم
لە هێڵنجی غوربەت و
مۆرانەی سەراب
دای لەدرەختی جەستەم

سەوڵی مەراقم
لەلێدان کەوت
و

سۆمای قەڵەمم
کوژایەوە

زەحمەتە تازە
وەرزێکیتری تەمەنم
چرۆ بکات
و
قەدەر مشتێکیتر پێکەنینم
بداتێ

درەنگە
خۆ من هەموو ڕەنگەکانم
کاڵبوویە

هەموو ترۆپکەکانم
بوون بەخەرەند

تازە ناتوانم
مۆتاڵای دێڕە تێک شکاوەکانی
مانیفێستی
موحیبەت بکەم
و
شپڕزرەیی ئیعرابی
وشەکانم
لە هستریا بەتاڵ کەمەوە

ناتوانم
مەنەلۆگی شیعرەکانم
بەمۆسیقای ئۆرگازم بشێڵم
و
ئەو هەموو پارچە شکاوەی یەئسەکانم
ک□ بکەمەوە

ناتوانم
ئەو هەموو خەمە هەراشە
بێدەنگکەم
و
کەڵاوەی پیریم نۆژەن کەمەوە

بمبورە
کات درەنگە
ناتوانم
ستران بۆ گۆزەیەکی دڵ شکاو
بچڕم
و
نوێژی گەڕانەوە بۆ بەڵێنێکی هەزارجار ئەتکراو
ئەداکەمەوە

ناتوانم
وەکو جاران
بڕۆمەوە میحرابی عەشق و
سورەتی ماچە لەدەستچوەکان
قەزا کەمەوە.